

Ânutî, "Kemâlüddîn el-Fârisî", *ed-Dirâsâtü'l-edebyyye*, VIII/1-2, Beyrut 1966, s. 49-59; Hüseyin Gazi Topdemir, "Kemâlüddîn el-Fârisî'nin Gökkuşuğu Açıklaması", *DTCFD*, sy. 33 (1990), s. 477-492; D. Pingree, "Kamâl al-Din al-Fârisî", *El²* (İng.), IV, 515; Ekber Dâna, "Kemâled-din Pârsî", *UDMİ*, XVII, 394-397; Gül A. Russel, "Fâresî, Kamâl-al-din Abu'l-Hasan Mohamad", *Elr.*, IX, 245-249.

MEHMET EMİN BOZHÜYÜK

KEMÂLEDDİN-i HÂRİZMÎ

(کمال الدین خوارزمی)

Kemâlüddîn Hüseyin

b. Hasen-i Hârizmî-yi Kübrâvî-yi Zehebî
(ö. 836/1433 veya 840/1436)

İrânî sûfî ve şair.

Aslen Mâverâünnehirli olup daha çok Hârizm'de oturduğu için Hârizmî nisbesiyle tanınmıştır. Bazı kaynaklarda Necmeddîn-i Kübrâ'nın soyundan geldiği, bu sebeple Kübrâvî nisbesini aldığı kaydedilmektedir (Ali Şîr Nevâî, s. 10). Küçük yaşta Mâverâünnehir'in ünlü şeyhlerinden Ebü'l-Vefâ-yi Hârizmî'ye intisap eden Kemâleddin ondan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî*'sini okudu. Bir şiirinden dolayı Hanefî fakihleri tarafından tekfir edilerek Şâhruh'a şikâyet edildi. Şâhruh'un fermanıya Herat'a getirilen Kemâleddin, kendisini tekfir edenlerle yaptığı tartışmadaki savunması üzerine Hârizm'e dönmesine izin verildi. Özbekler'in 836 (1433) veya 840'ta (1436) Hârizm'deki ayaklanmaları sırasında öldürüldü ve şeyhi Ebü'l-Vefâ-yi Hârizmî'nin kabri yanına gömüldü.

Eserleri. 1. *Yenbû'u'l-esrâr fi neşâyi-hi'l-ebâr*. Ahlâkî konuları içeren eserin mukaddimesinde müellif dönemin hükümdarından da faydalandığını kaydeder. Bu hükümdarın huluzması ilmî tartışmaya giriştiği Şâhruh olmasa mümkündür. Eserin bir nüshası Tahran'da Meclis-i Şûrâ-yı Millî Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 591). 2. *Cevâhirü'l-esrâr ve zevâhirü'l-envâr*. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî*'sinin ilk üç cildinin şerhi olup on bölümlük bir önsözle başlar. Birinci bölümde Hz. Ali ile Necmeddîn-i Kübrâ'ya kadar otuz bir sūfinin hal tercümesi ve Mevlânâ'nın tarikat şeceresi hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde bazı tasavvuf terimleri açıklanmış, diğer bölümlerde tasavvufla ilgili konular üzerinde durulmuştur. Kemâleddin eseri şerhederken bazan secili ifadelerle yer vermekle birlikte genellikle sade bir dil kullanmıştır. Eser taş basması olarak üç cilt halinde

de Leknev'de basılmış (1312/1894), ayrıca Cevâd Şeriat tarafından yayımlanmıştır (İsfahan 1361 hş.). 3. *Keşfü'l-hüdâ*. Bûsîrî'nin *Kaşidetü'l-bürde*'sinin Hârizm Türkçesi ile yapılmış şerhi olup bilinen tek nüshası Berlin'deki Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz'de (nr. 1688) bulunmaktadır (Götz, s. 531). Özbek Ebü'l-Hayr'a ithaf edilen eser üzerinde Devin A. Dewese neşir, tercüme ve tarihsel bir girişle Indiana Üniversitesi'nde tez çalışması yapmıştır. 4. *Künûzü'l-ğakâ'ik fi rumûzi'd-dekâyık*. Kemâleddin'in müridlerinin isteği üzerine yazdığı tasavvufa dair bu manzum eser *Keşfü'z-zunûn*'da (II, 1805-1806) mensur olarak gösterilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâis* (nşr. Tayyar Lavçî). Taşkend 1961, s. 9-10; Hândmîr, *Habîbü's-siyer* (nşr. M. Debîr-i Siyâkî). Tahran 1362 hş., IV, 9; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1805-1806; Browne, *LHP*, III, 444-445; Yûsuf İ'tisâmî, *Fihrist-i Kitâb-hâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî*, Tahran 1311, II, 348; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 491-493; a.mlf., *Gençine-i Sûhan*, Tahran 1362, V, 206-216; M. Götz, *Türkische Handschriften*, Wiesbaden 1979, s. 531; Ağâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşânî-fi's-Şî'a*, Beyrut 1403/1983, V, 261; Abdülhüseyin Zerrînkûb, *Dünbâle-i Cüstü'c der Taşavvuf-i İrân*, Tahran 1369 hş., s. 187.

RIZA KURTULUŞ

KEMÂLEDDİN-i İSFAHÂNÎ

(کمال الدین اصفهانی)

Ebü'l-Fazl İsmâil b. Cemâlüddîn
Muhammed b. Abdirezzâk el-İsfahânî
(ö. 638/1240 [?])

İrânî şair.

568'de (1173) İsfahan'da doğdu. Döneminin önemli şairlerinden Cemâleddîn-i İsfahânî'nin oğludur. İsfahan'ın tanınmış ailelerinden Âl-i Sâid'in himayesinde yetişti. Hârizm, Rey ve Nişâbur'da bulunduğu birkaç yıl dışında hayatının büyük bir bölümünü İsfahan'da geçirdi. Son yıllarında mektuplaştığı Şehâbeddin es-Sühreverdi'nin müridi oldu ve inzivâya çekildi. Moğollar'ın İsfahan'ı ikinci defa kuşatması sırasında öldürüldü. İsfahan'ın Moğollar tarafından zaptı 633 (1236) veya 638 (1240) yılında gerçekleştiğine göre Kemâleddin bu tarihten birinde katledilmiş olmalıdır. Devletşah onun 2 Cemâziyelevvel 635'te (21 Aralık 1237) öldürüldüğünü kaydeder.

Büyük Selçuklular ve Hârizmşahlar'ın son dönem kaside şairleri arasında yer alan Kemâleddin babasıyla birlikte Irak

üslûbunun öncülerindedir. Şiirlerinde, ancak iki defa okunduğu takdirde anlaşılabilen ince mânalara yer verdiği için kendisine "Hallâkölmeânî" unvanı verilmiştir. Ancak kaside ve diğer şiirlerinde edebî sanatları gereğinden fazla kullanması sebebiyle Abdurrahman-ı Câmî tarafından eleştirilmiştir. Şiirlerinde toplum hayatıyla ilgili bilgiler, dinî çekişmeler, tasavvufî ve hikmetli sözlerin yanında Moğol istilâsının yarattığı huzursuzlukların da yansıtıldığı görülmektedir.

Kemâleddin'in divanında, Şâfiî mezhebine mensup Âl-i Hucend ile Hanefî mezhebine mensup Âl-i Sâid aileleri hakkındaki kasideleri önemli bir yer tutar. Bunların yanında Hârizmşahlar'dan Alâeddin Tekiş ile Celâleddin Hârizmşah, Salgurlular'dan Atabek Sa'd b. Zengî, oğlu Ebû Bekir ve Hüsâmüddeve Erdeşîr-i Bevendî'ye dair kasideler de bulunmaktadır. Tasavvufa intisap ettikten sonra sūfiyâne gazeller yazan Kemâleddin'in divanı ilk olarak Bombay'da (1307 h.), ardından Bahrülulûm tarafından Tahran'da (1348 hş.) yayımlanmıştır. Bu baskı, şairin bir dostuna yazdığı taşlama niteliğinde bir mesneviyle *Risâletü'l-kavs* adlı eserini de içermektedir. Kemâleddin-i İsfahânî'nin bazı şiirlerini Louis Harold Gray *The Hundred Love Songs of Kamal ad-din of Isfahan* adıyla İngilizce'ye çevirmiştir (London 1903).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman-ı Câmî, *Bahâristân*, İstanbul 1275, s. 87; Devletşah, *Tezkiretü's-şu'arâ'* (nşr. Muhammed Abbas). Tahran 1337, s. 148-154; Browne, *LHP*, II, 540-542; Storey, *Persian Literature*, V/2, s. 350-355; Safâ, *Edebiyyât*, II, 871-874; Abdürresûl Hayyâmpûr, *Ferheng-i Sûhanverân*, Tebriz 1340/1961, s. 487-488; Rypka, *HIL*, s. 214; İkbâl-i Âştîyânî, *Mecmû'a-yi Makâlât-i Abbâs İkbâl-i Âştîyânî* (nşr. Debîr-i Siyâkî). Tahran 1350, s. 297; Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tahran 1352 hş., s. 465-469; M. Glünz, "Kamal Isma'il of Isfahan: Last of the Old Master of Persian Qasida Poetry", *Spektrum Iran*, IX/1, Bonn 1996, s. 46-54; A. H. Zarrinkoob, "Kamâl al-Din Ismâ'il", *El²* (İng.), IV, 515-516.

ADNAN KARAIŞMAILOĞLU

KEMÂLÎ, Ziyâeddin

(1873-1942)

Tatar Türkleri'nin
Cedidci düşünür ve yazarlarından.

9 Aralık 1873'te Ufa'ya (Başkırdistan) bağlı Telaş (Kileş) köyünde doğdu. Asıl adı Pervâzeddin, künyesi Cemâleddin b. Kemâleddin b. Abdüsselâm b. Mustafa-